

1. Галиця І. О. Внутрішні венчури як механізм стимулювання інноваційного процесу / І. О. Галиця // Наука та інновації. – 2008. – Т. 4, № 4. – С. 85–94.
2. Економіка та організація інноваційної діяльності : підручник / [О. І. Волков, М. П. Денисенко, А. П. Гречан та ін.]; за ред. О. І. Волкова та М. П. Денисенка. – [3-є вид.]. – К. : Центр навч. л-ри, 2007. – 662 с.
3. Карпенко В. Л. Використання методики фокус-груп для визначення організаційно-економічних засад інтрапренерства / В. Л. Карпенко // Вісник Хмельницького нац. університету. Економічні науки. – 2005. – № 5. Т. 1. – С. 94–97.
4. Лисенко Л. А. Підхід до оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємства / Л. А. Лисенко // Комунальне господарство міста : наук. – техн. збірник. Серія: Економічні науки. – 2007. – Вип. 78. – С. 97–98.
5. Поручник А. М. Венчурний капітал: зарубіжний досвід та проблеми становлення в Україні / А. М. Поручник, Л. Л. Антонюк. – К. : КНЕУ, 2000. – 172 с.
6. Стадник В. В. Системне забезпечення мотивації інноваційного розвитку підприємницьких структур : [монографія] / В. В. Стадник. – Хмельницький : ХНУ, 2009. – 271 с.
7. Стадник В. В. Інноваційний менеджмент : [навч. посібник] / В. В. Стадник, М. А. Йохна. – К. : Академвидав, 2006. – 464 с. – (Альма-матер).
8. Лук'янова В. В. Економічний ризик : [навч. посібник] / В. В. Лук'янова, Т. В. Головач. – К. : Академвидав, 2007. – 464 с.

References

1. Halytsia I. O. Vnutrishni venchury yak mekhanizm stymuliuvannia innovatsiinoho protsesu / I. O. Halytsia // Nauka ta innovatsii. – 2008. – T. 4, # 4. – S. 85–94.
2. Ekonomika ta orhanizatsiia innovatsiinoi diialnosti : pidruchnyk / [O. I. Volkov, M. P. Denysenko, A. P. Hrechanyan ta in.]; za red. O. I. Volkova ta M. P. Denysenka. – [3-ye vyd.]. – K. : Tsentru navch. l-ry, 2007. – 662 s.
3. Karpenko V. L. Vykorystannia metodyky fokus-hrup dlia vyznachennia orhanizatsiino-ekonomichnykh zasad intraprenertva / V. L. Karpenko // Visnyk Khmelnytskoho nats. univertsytetu. Ekonomichni nauky. – 2005. – # 5. T. 1. – S. 94–97.
4. Lysenko L. A. Pidkhid do otsinky efektyvnosti innovatsiinoi diialnosti pidpriemstva / L. A. Lysenko // Komunalne hospodarstvo mesta : nauk. – tekhn. zbirnyk. Seriya: Ekonomichni nauky. – 2007. – Vyp. 78. – S. 97–98.
5. Poruchnyk A. M. Venchurnyi kapital: zarubizhnyi dosvid ta problemy stanovlennia v Ukraini / A. M. Poruchnyk, L. L. Antoniuk. – K. : KNEU, 2000. – 172 s.
6. Stadnyk V. V. Systemne zabezpechennia motyvatsii innovatsiinoho rozvytku pidpriemnytskykh struktur : [monohrafiia] / V. V. Stadnyk. – Khmelnytskyi : KhNU, 2009. – 271 s.
7. Stadnyk V. V. Innovatsiinyi menedzhment : [navch. posibnyk] / V. V. Stadnyk, M. A. Yokhna. – K. : Akademvydav, 2006. – 464 s.
8. Lukianova V. V. Ekonomichnyi ryzyk : [navch. posibnyk] / V. V. Lukianova, T. V. Holovach. – K. : Akademvydav, 2007. – 464 s.

Рецензія/Peer review : 25.7.2013 р.   Надрукована/Printed : 18.8.2013 р.
 Рецензент: д. е. н., проф., зав. кафедри міжнародних економічних відносин
 Хмельницького національного університету Нижник В.М.

УДК 65.018 (477)

М.І. ЮДИНА

Хмельницький національний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ СОБІВАРТІСТЮ МАШИНОБУДІВНОЇ ПРОДУКЦІЇ

У статті досліджено проблеми управління собівартістю на машинобудівних підприємствах з урахуванням специфіки галузі, проаналізовано системи управління витратами, розглянуто методи управління витратами, що застосовуються в міжнародній практиці.

Ключові слова: витрати, собівартість, система управління, методи управління витратами.

M. YUDINA

Khmelnytskyi National University

COST MANAGEMENT THEORETICAL BASIS OF ENGINEERING PRODUCTS

The article considers the problems of cost management on engineering companies including specific nature of this sphere, analyzes the systems of expenditure management, and considers expenditure management methods that are used in international practice.

Key words: expenses, cost, system of management, methods of expenditure management.

Постановка проблеми. Перехід до ринкових відносин ставить завдання вдосконалення методів управління виробництвом. Одним з важливих інструментів управління виробництвом була і залишається собівартість, тобто показник, який показує у вартісному виразі стан витрат виробництва. На основі

виявлених особливостей планування, контролю, обліку та аналізу витрат на підприємствах машинобудування виникає необхідність удосконалення механізму організації управлінського обліку. Значна практична потреба у впровадженні сучасного механізму управління виробничими витратами підприємств не має відповідного теоретичного підкріплення, оскільки відсутні наукові розробки, які охоплювали б весь комплекс проблем щодо управління витратами виробництва з урахуванням галузевих особливостей та сучасного стану економічного середовища, в якому функціонують підприємства України. Практична значимість та недостатня розробка у вітчизняній літературі проблем управління собівартістю машинобудівної продукції за умов ринку в комплексі визначили вибір теми дослідження та її актуальність. Теоретичні та практичні розробки з проблем управління собівартістю промислової продукції вимагають практичного удосконалення планування витрат та застосування сучасних концепцій управління собівартістю машинобудівної продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми калькулювання собівартості продукції та витрат підприємства постійно знаходяться в центрі уваги багатьох відомих вчених. Значна увага цим проблемам приділена в працях таких вітчизняних економістів: Ф.Ф. Бутинця, В.С. Леня, С.Ф. Голова, Ю.М. Великого, В.В. Прохорової, Н.В. Сабліної, М.П. Войнаренка, Л.П. Радецької, Н.В. Нікітченка, П.В. Іванюти, В.І. Осипова, В.В. Сопка, А.В. Черепа, О.О. Гетьмана, В.М. Шаповала, М.Г. Чумаченка та ін. Вагомий вклад у розвиток методологічних питань обліку витрат виробництва внесли зарубіжні вчені: А.М. Асаул, О.П. Аксененко, П.С. Безрукіх, Р. Вандер Віл, Фандель Гюнтер, К. Друрі, В.Ф. Палій, Т. Скоун, В.І. Ткач, Д. Фостер, Ч.Т. Хорнгрен, А. Яругова та ін. Собівартість продукції є одним з найважливіших економічних показників господарської діяльності підприємства, в якому знаходять відображення зростання продуктивності праці, економія ресурсів, технічний прогрес. Питання про необхідність системного дослідження собівартості продукції через потреби управління було поставлено академіком Чумаченком М.Г. Він довів, що повинна сформуватися нова наукова дисципліна – управління собівартістю продукції [13]. Це твердження має пояснення: собівартість використовується як основний інструмент управління виробництвом та забезпечення діяльності підприємства на принципах комерційного розрахунку.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в аналізі теоретичних основ управління собівартістю машинобудівної продукції, визначенні функцій систем управління, пошуку шляхів удосконалення системи управління собівартістю продукції.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах економічної зацікавленості в кінцевих результатах діяльності машинобудівним підприємствам потрібна така система управління собівартістю, головна функція якої була б зумовлена ефективністю використання ресурсів.

Бутинець Ф.Ф. визначає, що управління собівартістю продукції представляє собою рутинний повторюваний процес, в ході якого постійно намагаються знайти можливість обґрунтованого зменшення витрат [2]. Леня В.С. визначає, що управління собівартістю переслідує мету знизити витрати та підвищити прибуток, для цього розробляють ряд заходів з управління запасами, з укладання довгострокових контрактів, зі зниження витрат на вхідний і вихідний контроль, зі зниження витрат матеріальних і трудових ресурсів [9].

Економічна ситуація, що склалася в економіці України вимагає змін в усіх сферах господарювання та функціях управління виробничими процесами. При подальшому формуванні ринкового середовища, планомірному курсі на удосконалення управління підприємством головною умовою зростання виробничого потенціалу машинобудівної промисловості України є перехід до нової системи управління виробництвом.

Оскільки собівартість продукції є одним із найважливіших показників, який комплексно характеризує зміни в техніці, технології, організації праці та виробництва, що відбуваються на підприємстві, то саме він є індикатором прибутковості машинобудівної продукції та однією з основних умов зростання прибутку підприємства, підвищення рентабельності та ефективності його роботи.

Основне завдання створення на підприємстві системи управління витратами полягає в тому, щоб поєднати ці інтереси і створити саморегулюючий механізм їх формування і зміни.

Функції системи управління собівартістю продукції визначаються завданнями, які на неї покладаються:

- 1) організація інформаційного забезпечення відповідно до змісту, складу і структури витрат та цільових орієнтирів;
- 2) оцінка можливостей формування витрат у поточному і планованому періоді діяльності відповідно до умов функціонування підприємства;
- 3) повний аналіз витрат в динаміці і за поточний період;
- 4) прогнозування розміру і рівня витрат, застосовуючи можливі методи при різних обсягах виробництва і цільової суми прибутку;
- 5) планування діапазону допустимих меж рівня витрат, тобто їх максимального і мінімального значення;
- 6) нормування витрат у розрізі статей витрат;
- 7) забезпечення своєчасного доведення планованого рівня витрат до виконавчих підрозділів, центрів відповідальності, окремих осіб;
- 8) контроль і оперативне управління витратами з урахуванням змін умов функціонування підприємства;

9) вдосконалення обліку витрат та пошук резервів подальшого їх зниження [7].

Система управління витратами має функціональний та організаційний аспекти. Вона включає такі організаційні підсистеми: пошук і виявлення чинників економії ресурсів; нормування витрат ресурсів; планування витрат за їхніми видами; облік та аналіз витрат; стимулювання економії ресурсів і зниження витрат. Такими підсистемами керують відповідні структурні одиниці підприємства залежно від його розміру (відділи, бюро, окремі виконавці) [5].

Управління витратами на підприємстві передбачає їхню диференціацію за цілями та центрами відповідальності. Під центром відповідальності розуміють організаційну єдність місць витрат з центром.

На практиці вважають, що центр відповідальності збігається з місцем витрат, хоча це не обов'язково. Формування місць витрат і центрів відповідальності об'єднуються за функціональною та територіальною ознаками. У першому випадку витрати локалізуються в певній функціональній сфері діяльності (маркетинг, дослідження підготовка виробництва, матеріально-технічне забезпечення, виробництво, технічні обслуговування виробництва, управління). Територіальні місця витрат і центри за відповідальністю включають організаційні підрозділи підприємства.

Важливою умовою успішної діяльності машинобудівних підприємств є досягнення оптимального рівня витрат на виробництво, внаслідок чого зростає конкурентоспроможність продукції та стане реальним досягнення довгострокового економічного зростання підприємств.

Основними передумовами управління витратами є такі напрями:

- в управлінні витратами найбільш важливе значення має оперативно отримана інформація про витрати, що дозволяє втручатись у виробничий процес і оптимізувати його;
- основним принципом управління витратами є відповідність системи облік, цілям управління;
- критерієм точності при обчисленні собівартості продукції повинна бути не повнота включення витрат, а спосіб віднесення витрат на ту чи іншу продукцію;
- основна увага повинна приділятися розподілу непрямих витрат і визначенню точної фактичної собівартості й прогнозні розрахунки собівартості, складання ґрунтовних нормативних калькуляцій та організація контролю за їх дотриманням в процесі виробництва.

Сукупність об'єктивних факторів: централізація виробництва, удосконалення технології та організації, розробка теорії нормування праці та матеріальних ресурсів, оперативного управління виробництвом, необхідність оперативного контролю витрат і собівартості, – призвели до створення системи стандарт-кост.

За К. Друри, в основі системи стандарт-кост лежить попереднє нормування витрат за статтями витрат: основні матеріали, оплата праці виробничих робітників, виробничі накладні витрати (заробітна плата допоміжних робітників, допоміжні матеріали, орендна плата, амортизація устаткування тощо); комерційні витрати (витрати на збут та реалізацію продукції) [6].

Основними етапами управління витратами у системі стандарт-кост є:

- зіставлення стандартної величини з діючою;
- аналіз причин відхилень;
- прийняття відповідних «рятувальних» заходів [6].

Контроль відповідності фактичних витрат з запланованими може здійснюватись за допомогою розробки стандартних витрат, кошторисів і калькуляцій. Перевагами системи стандарт-кост є встановлення цін на основі завчасно розрахованої собівартості одиниці продукції, забезпечення менеджерів інформацією щодо очікуваних витрат на виробництво та реалізацію продукції, складання звіту про доходи та витрати з виділенням відхилень від нормативів і встановлення причин їх виникнення [1].

Отже, стандарт-кост – це система оперативного управління та контролю виробничим процесом та витратами на виробництво, а також система аналізу причин виникнення різниці між стандартною та фактичною собівартістю продукції і виручкою від реалізації такої продукції. Застосування даної системи є доцільним для будь-якого обліку витрат на виробництво продукції.

З розвитком теорії поділу витрат на постійні та змінні формується метод управління витратами директ-костинг, в основу якого покладений принцип контролю витрат за умови змін обсягу виробництва. Особливістю даної системи є поділ виробничих витрат на змінні та постійні, калькулювання собівартості продукції за обмеженими витратами, а також розрахунок витрат пов'язаних з продуктивністю. Розрахунок прямих витрат дає змогу розробляти ефективний план прибутку і реалізації продукції на підприємстві. Відповідні розрахунки дають більше інформації для прийняття ефективних управлінських рішень.

Можна виділити ряд рекомендацій щодо управління собівартістю машинобудівної продукції:

- керівництво кожного підприємства повинно застосовувати заходи щодо зменшення витрат застосовуючи диференційований підхід до окремих видів продукції;
- намагання знизити насамперед виробничі та збутові витрати;
- складання даних про витрати і доходи по кожному виду продукції.

Висновки з даного дослідження. Отже, система управління витратами як процес цілеспрямованого формування витрат щодо їхніх видів, місць та носіїв за постійного контролю рівня витрат і стимулювання їхнього зниження, управління витратами є важливою функцією економічного механізму будь-якого машинобудівного підприємства.

Необхідність в різних класифікаціях витрат при визначенні собівартості продукції, використання

різних методів їх збирання і розподілу зростає з ускладненням господарської діяльності підприємства. Вона є передумовою успішної організації планування, обліку, контролю, аналізу та ефективного управління витратами, що є невід'ємною складовою управління підприємством, яка оперує даними про витрати.

Проаналізувавши існуючі системи управління витратами неможливо виокремити певну систему тому, що кожна система має свої переваги та недоліки. У різних випадках при прийнятті управлінських рішень необхідна різноманітна інформація про собівартість. Кожне підприємство повинно мати максимально можливу свободу у вирішенні питань, пов'язаних з вибором системи управління витратами, а також у визначенні основних принципів, якими підприємство повинно керуватись при виборі того чи іншого варіанта організації планування, обліку та калькулювання витрат. Порівнюючи дві основні системи обліку витрат – «стандарт-костинг» і «директ-костинг» – можна зазначити, що основна їх відмінність полягає у порядку розподілу постійних витрат між калькуляційними періодами.

Література

1. Управління витратами / [А.М. Асаул, М.П. Войнаренко, Л.П. Радецька, Н.В. Нікітченко]. – Хмельницький : ХНУ, 2010. – 304 с.
2. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський управлінський облік : [навч. посібник для студ. спец. 7.050106 «Облік і аудит»] / Ф.Ф. Бутинець, Л.В. Чижевська, Н.В. Герасимчук. – Житомир : ЖІТІ, 2000. – 448 с.
3. Великий Ю.М. Управління витратами підприємства / Ю.М. Великий, В.В. Прохорова, Н.В. Сабліна. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2009. – 192 с.
4. Гетьман О.О. Економіка підприємства : [навч. посіб.] / О.О. Гетьман, В.М. Шаповал. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 488 с.
5. Голов С.Ф. Управлінський облік : [підручник] / С.Ф. Голов. – [3-е вид.]. – К. : Лібра, 2006. – 704 с.
6. Друри К. Учет затрат методом стандарт-кост / Друри К.; [пер. с англ. / под ред. Н. Д. Зриашвили]. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1998.
7. Іванюта П.В. Управління ресурсами та витратами : [навч. посіб.] / П.В. Іванюта, О.П. Лугівська. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 320 с.
8. Коваленко О.В. Актуальні питання управління собівартістю продукції промисловості / О.В. Коваленко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2013. – № 1. – С. 50–54.
9. Лень В.С. Організація бухгалтерського обліку / В.С. Лень. – К. : ЦУЛ, 2006. – 696 с.
10. Несвет В.І. К вопросу формирования концепции управления себестоимостью продукции / В.І. Несвет // Вісник економічних наук України. – 2006. – № 1. – С. 109–112.
11. Осипов В.І. Економіка підприємства : [навч. посіб.] / В.І. Осипов. – Одеса : «Маяк», 2005. – 724 с.
12. Радецька Л. Управління витратами виробництва в машинобудуванні / Л. Радецька // Економіст. – 2000. – № 1. – С. 69–71.
13. Чумаченко М.Г. Управлінський облік – важлива ланка реформування бухгалтерського обліку / М.Г. Чумаченко // Регіональні перспективи. – 2001. – № 2. – С. 115–117.

References

1. Asaul A.M., Voinarenko M.P., Nikitchenko N.V. Expenditure management / A.M. Asaul, M.P. Voinarenko, N.V. Nikitchenko. – Khmelnytskyi National University, 2010. – 304 c.
2. Butynets F.F. Managerial accounting. Student training manual for “Accounting and Audit” department / F.F. Butynets, L.V. Chyzhevska, N.V. Gerasymchuk. – Zhytomyr: ZHITI, 2000. – 448 c.
3. Velykyi Y.M., Prohorova V.V., Sablina N.V. Enterprise expenditure management / Y.M. Velykyi, V.V. Prohorova, N.V. Sablina. – KH.: P “INZHEK”, 2009. – 192 c.
4. Hetman O.O., Shapoval V.M. Business economics: [training manual] / O.O. Hetman, V.M. Shapoval. K.: Center of training literature, 2010. – 488 c.
5. Holov S.F. Managerial accounting. Coursebook / S.F. Holov – 3-rd edititon. – K.: Libra, 2006. – 704 c.
6. Druri K. Standard costs and standard costing method/ Translated from English under the edition of N.D. Zriashvili. – M.: Audit UNITY, 1998
7. Ivanyuta P.V. Resources and expenditure management: [training manual]/ P.V. Ivanyuta, O.P. Luhivska. – K.: Center of of training literature, 2009. – 320 c.
8. Kovalenko O.V. Current issues of industrial production cost management / O.V. Kovalenko // Reporter of Khmelnytskyi National University. – 2013. – № 1. – С. 50-54
9. Len' V.S. Organization of business accounting / V.S. Len'. – K.: TSUL, 2006. – 696 c.
10. Nesvet V.I. On the formation of the concept of property management products / V.I. Nesvet // Reporter of Ukraine economic sciences. – 2006. – № 1. – С. 109-112
11. Osypov V.I. Business economy: [training manual] / V.I. Osypov. – Odesa: “Mayak”, 2005. – 724 c.
12. Radetska L. Cost production management in engineering / L. Radetska // Ekonomist. – 2000. – № 1. – С. 69-71
13. Chumachenko M.H. Managerial accounting as the main part of business accounting reforming / M.H. Chumachenko // Regional perspectives. – 2001. – № 2. – С. 115-117

Рецензія/Peer review : 5.7.2013 р. Надрукована/Printed : 22.8.2013 р.
Рецензент: д. е. н., проф., зав. кафедри міжнародних економічних відносин
Хмельницького національного університету Нижник В.М.